

НОВІ ПІДХОДИ ДО СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ БОГОСЛОВСЬКІЙ ШКОЛІ

NEW APPROACHES TO THE SYSTEM OF VOCATIONAL EDUCATION IN HIGHER THEOLOGICAL SCHOOL

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань освіти є підготовка фахівців для професійної діяльності, що виражається у повному задоволенні найвищих потреб людини – особистісного розвитку на основі самовираження й творчості. Тому перспективи богословської освіти в Україні націлені на вільний розвиток фахівця в галузі богослов'я, а також створення умов для формування його професійних компетентностей. Система сучасної професійної богословської освіти зорієнтована насамперед на забезпечення підготовки професіонала, здатного виконувати складні завдання в галузі та за спеціальністю «Богослов'я», вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері богослів'я, проводити наукову та педагогічну діяльність і здійснювати самостійні наукові дослідження.

Актуалізація сучасних теорій і практик у системі професійної богословської освіти зумовлена виникненням різних протиріч, які

У статті розглянуто нові підходи до системи професійної підготовки у вищій богословській школі. Визнання на державному рівні богословської освіти та входження її у національний освітній простір ставить перед нею низку нових завдань. У статті запропоновано нову модель підготовки студентів вищого богословського навчального закладу, де враховано нові тенденції в освіті, забезпечення в процесі підготовки спеціалістів глибокої професійної компетентності й соціальної відповідальності за майбутню діяльність. Модель діяльності спеціаліста з вищою освітою являє собою ідеал або еталон спеціаліста, який має реалізовуватися в освітньому процесі вищої богословської школи з метою забезпечення відповідності випускника реальним вимогам суспільства.

Виокремлено нові підходи до системи професійної освіти у закладах вищої богословської

* Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри церковно-практичних дисциплін Київської православної богословської академії.

** Associate professor, Associate professor Church-practical disciplines of the Kyiv Orthodox Theological Academy.

насамперед виражають неузгодженість між запитом суспільства, вимогами життя та рівнем реальної підготовки випускників закладів вищої богословської освіти. У зв'язку з наростанням процесів інформатизації, глобалізації і технологізації у розвитку освіти загострюється потреба в пошуку нових форм, методів, підходів до організації освітнього процесу в закладах вищої богословської освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему професійної освіти вищої школи розглядають такі дослідники, як Віктор Андрущенко, Олена Аніщенко, Тамара Бакка, Сергій Гончаренко, Василь Кремень, Неля Нічкало, Олена Семенов та ін. Аналіз широкого кола науково-педагогічної літератури свідчить, що трактування підходів до системи професійної освіти у вищій богословській школі недостатньо досліджене.

Формулювання мети статті. Зважаючи на актуальність і значущість порушеного питання, метою статті є теоретичне обґрунтування моделі підготовки студентів вищого богословського навчального закладу в умовах освітніх реформ в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Держава може назвати себе демократичною тільки в тому разі, якщо в ній живуть вільні, демократичні громадяни. В останні роки в Україні спостерігається піднесення рівня громадянського суспільства, яке спроможне впливати на прийняття нагальних політичних, соціальних та економічних рішень. Це говорить про те, що громадяни Укра-

освіти в інтересах підвищення їх науково-дослідного та науково-педагогічного рівня та для розвитку галузі «Богослів'я». Визначено особливості застосування сукупності методологічних підходів при виборі змісту професійної підготовки майбутніх викладачів богословських дисциплін закладів вищої богословської освіти. Висвітлено переосмислення ролі професійної підготовки фахівців-богословів для потреб української богословської думки в умовах незалежної України. Використано загальнонаукові методи пізнання, аналітичний метод, метод інтерпретації, моделювання. Результати дослідження відображають комплекс нових підходів, які враховані в освітніх програмах Київської православної богословської академії рівня вищої освіти за спеціальністю 041 – богослов'я в галузі знань 04 – богослов'я, що сфокусована на підготовці церковнослужителів, священнослужителів та ін. працівників для потреб Православної Церкви України (пастирський компонент), а також дає можливість здобувачеві вищої освіти набутти компетентності викладача (освітній компонент) та за умови вибору соціального служителя (соціальний компонент) у різних сферах позабогослужбової діяльності православного пастиря.

Ключові слова: вища богословська освіта,

їни стали повноправними партнерами уряду в питаннях місцевого самоврядування, проблем громади, у якій вони проживають, стали активними учасниками демократичних реформ, що проводяться в державі.

Не стоїть осторонь цих процесів і освітянська реформа. Новий Закон про освіту, прийнятий остаточно 5 вересня 2017 року, зазначає у статті 31 «Особливості відносин між закладами освіти та політичними партіями (об'єднаннями) і релігійними організаціями» у пункті 2: «Приватні заклади освіти, зокрема засновані релігійними організаціями, мають право визначати релігійну спрямованість власної освітньої діяльності» [Закон України «Про освіту» від 05.09.2017]. Це загальнодержавне визнання богословської (теологічної) освіти. Стандарти вищої освіти визнали богословські навчальні заклади, надавши їм №04 галузі знань «Богослов'я» та здобуття спеціальності 041 «Богослов'я».

Під богословською освітою розуміється широке за змістом поняття: по-перше, освіта у вищому духовному навчальному закладі, яка визначається окремо взятою конфесією та зорієнтована передусім на підготовку професіоналів (науковців, викладачів богословських ЗВО, учителів недільних шкіл, кандидатів на пастирське служіння, регентів церковних хорів тощо), у центрі підготовки яких систематичне навчання та вивчення віровчення конфесії; по-друге, освіта в інших вищих навчальних закладах, яка може бути не пов'язана з жодною із конфесій

професійна освіта, підходи, реформа освіти, стандарти вищої освіти, заклади вищої богословської освіти, Київська православна богословська академія.

New approaches to the system of professional training in higher theological school are considered. Recognition of theological education at the state level and its entry into the national educational space poses a number of new challenges to higher theological education. The article proposes a new model of training students of higher theological educational institution, which takes into account new trends in education, providing in the process of training specialists deep professional competence and social responsibility for future activities. The model of activity of a specialist with higher education is an ideal or standard of a specialist, which should be implemented in the educational process of higher theological school in order to ensure compliance of the graduate with the real requirements of society. New approaches to the system of vocational education in institutions of higher theological education have been identified in the interests of raising their research and scientific-pedagogical level and for the development of the field of "Theology". Peculiarities of application of a set of methodological approaches in choosing the content of professional training of future teachers of theological disciplines of institutions of higher theological education are

та зорієнтована на підготовку фахівців, що могли б реалізуватися на різних суспільних посадах (учитель предметів духовно-морального спрямування, викладач богословських дисциплін у ЗВО тощо).

Тривалий час вища педагогічна освіта базувалась на методології ортодоксального марксизму, функціоналістського професійного пристосовництва. Незважаючи на офіційне несприйняття технократизму, у системі вищої освіти України домінувала установка на підготовку вузького спеціаліста, відповідно до якої особистість розчинялася в корпоративних структурах і на рівні загальноприйнятих суспільних цінностей стверджувався постулат про домінування загальних інтересів над цінністю окремої людини. За цих умов із структури особистості «було витіснено той кістяк, на якому тільки й можуть триматися як гуманістична система освіти, так і гуманоцентрична мотивація набуття знань і навичок, у результаті якої країна отримує свідомого громадянина, творчу особистість, носія й творця культури» [Бакка, 2007, с.17].

Питання вдосконалення системи вищої освіти в Україні, підвищення якості підготовки фахівців нині науковці розглядають як «визначальну соціокультурну проблему, вирішення якої полягає у приведенні богословської освіти у відповідність до нових соціально-економічних вимог ринкової економіки, напрацювання державними структурами, що визначають і здійснюють політику в галузі якості освіти, певних політичних тенденцій, визначенні стратегії дій згідно з потребами суспільства й ресурсами держави, створенні освітянських програм, необхідних для економічного та соціального розвитку України, а також індивідуального й культурного самовираження особистості у суспільстві» [Кремень, 2003, с. 101].

determined. The rethinking of the role of professional training of theologians for the needs of Ukrainian theological thought in the conditions of independent Ukraine is highlighted. General scientific methods of cognition, analytical method, method of interpretation, modeling were used. The results of the study reflect a set of new approaches that are taken into account in the educational programs of the Kyiv Orthodox Theological Academy at the level of 041 – theology in the field of knowledge 04 – theology, which focuses on training clergy, clergy and other workers for the Orthodox Church of Ukraine (pastoral component), as well as enables the applicant to acquire the competencies of a teacher (educational component) and subject to the selection of a social minister (social component) in various areas of extracurricular activities of the Orthodox pastor.

Key words: higher theological education, professional education, approaches, education reform, standards of higher education, institutions of higher theological education, Kyiv Orthodox Theological Academy.

Сучасний здобувач освіти – це людина з інноваційним мисленням, здатна усвідомлено взяти на себе відповідальність за особистість іншої людини, що постійно розвивається. Як ми вже зауважували в одній зі статей: «Сучасний глобалізований світ дуже багатогранний. Він вимагає від людини знань про суспільство, в якому вона живе, про оточуючих її людей, їх взаємозв'язки, співпрацю, існування в одному просторі. Така особистість повинна бути високоосвіченою, високоінтелектуальною й глибоко духовною та відповідати всім вимогам сучасної спільноти» [Бакка, 2020, с. 76].

У сучасній педагогічній науці почали формуватися нові підходи до професійної освіти в цілому, які значною мірою вплинули й на підготовку викладачів вищого богословського закладу. Сучасна система підготовки фахівця богослів'я спрямована на передачу здобувачам освіти певного обсягу знань, умінь і навичок, втрачає свою актуальність; нині відбувається переорієнтування навчального процесу на особистість студента, що досягається за умов запровадження в навчання нових стосунків у системі студент-викладач, коли до студента ставляться як до мети, а не засобу соціального прогресу; активізації людського чинника в професійній підготовці, зосередженості на розвитку індивіда як єдності суб'єкта психічної активності й суб'єкта предметно-практичних дій; забезпечення в процесі підготовки спеціалістів глибокої професійної компетентності й соціальної відповідальності за майбутню діяльність; проектування системи управління якістю професійної підготовки на основі цілісності й взаємозумовленості моделі фахівця та моделі професійної діяльності; подолання авторитарно-технократичного підходу до професійної підготовки фахівців у вищій школі [Професійний стандарт, 2021, с. 40].

Вияв поваги до особистості здобувача освіти та визнання її унікальності, необхідність забезпечення діалогічного характеру навчального процесу, реалізація ідей співтворчості й співпраці як у навчальному процесі, так і в науково-експериментальній роботі, використання методів і прийомів індивідуалізації навчання. Сучасні тенденції в освіті висувають завдання формування у студента ціннісного самовизначення та вільного вибору, реалізації демократичних і гуманістичних принципів в подальшій професійній діяльності, підвищення рівня його загальнопедагогічної та професійної культури.

Наступною тенденцією розвитку системи підготовки студентів до викладання у вищій богословській школі є зміни в методах і формах навчання. Найпоширенішим нині є підхід, при якому

підвищення якості професійно-педагогічної підготовки тісно пов'язується з її технологією. Адже за сучасних умов, коли на перший план висувається необхідність творчого прийняття рішень стосовно стратегії розв'язання тих чи інших проблем, «немає сенсу здійснювати навчальний процес на основі передачі та засвоєння стандартного обсягу знань і формування стандартних навичок розв'язання проблем алгоритмічного характеру» [Лагодич, 2005, с. 265]. На часі перехід до евристично-пошукової моделі, реалізація якої спроможна забезпечити підготовку не стільки «людини знаючої», з незмінним світоглядом, скільки «людини відповідальної», яка вміє «орієнтуватися у складних проблемах, осмислювати своє місце в суспільстві. Освіта має створити умови для формування вільної особистості, навчити її мислити, спілкуватися; це має бути особистість, яка розуміє інших людей, поважає їхню думку, вміє поступитися своїм “я” заради пошуку кращого рішення» [Кремень, 2003, с. 128].

Професійна підготовка до діяльності педагога богослів'я передбачає розвиток у здобувачів освіти певних знань, умінь, якостей особистості, які не можна формувати без зразка, еталону. Ним є професійний ідеал, модель, у структурі якої представлені як професійні, так і особистісні складові. Основу такої моделі закладають нормативні документи, що регламентують навчально-виховний процес у вищому богословському закладі, у першу чергу державні стандарти освіти та освітньо-кваліфікаційні характеристики.

У сучасних умовах актуалізується важливість здійснення вищої богословської освіти в контексті культури й підготовки педагогів, здатних до розробки та впровадження культуродоцільних та гуманістично спрямованих систем і технологій. Нові моделі професійної освіти майбутніх викладачів вищої богословської школи формуються на основі Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» [Професійний стандарт, 2021] та Стандарту вищої освіти зі спеціальності 041 Богослов'я для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Стандарту вищої освіти зі спеціальності 041 Богослов'я для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2021] і пов'язуються з її гуманізацією, переходом до системи, яка передбачає задоволення культурних потреб здобувача освіти, забезпечення самоідентифікації, підвищення його ролі як суб'єкта освіти, суб'єкта професійної підготовки. Це утворює думку про те, що можливості реалізації означених проблем значною мірою залежать від власних зусиль індивіда, його активності. Тобто гуманізація в сучасному контексті розглядається з позиції визнання цінності людини як особистості.

Модель діяльності спеціаліста з вищою освітою являє собою ідеал або еталон спеціаліста, який має реалізовуватися у навчально-виховному процесі закладах вищої освіти з метою забезпечення відповідності випускника реальним вимогам суспільства. Звідси під моделюванням професійної підготовки розуміється виокремлення її типових завдань, їх трансформацій у навчально-професійні завдання, вибір теорій, положень, принципів, форм, методів, засобів тощо для їх вирішення з метою задоволення потреб суспільства у висококваліфікованих викладачах, основні компетентності яких відображаються у професіограмі (еталоні, ідеалі).

Передумовою для побудови моделі професійної підготовки майбутнього викладача вищої богословської школи слугує Стандарт вищої освіти зі спеціальності 041 Богослов'я для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти від 30.12.2021 року [Стандарту вищої освіти зі спеціальності 041 Богослов'я для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2021]. Ось його перелік компетентностей, якими має оволодіти випускник богословської вищої школи:

1. Інтегральна компетентність – здатність розв'язувати складні завдання та проблеми в галузі богослів'я у процесі навчання та професійної діяльності, що передбачає застосування теорій і методів богословської науки [10].

2. Загальні компетентності [Стандарту вищої освіти зі спеціальності 041 Богослов'я для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2021]:

ЗК 01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини й громадянина в Україні.

ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати духовні, моральні, культурні, освітні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку й ведення здорового способу життя.

ЗК 03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 04. Здатність спілкуватися іноземною мовою (за професійним спрямуванням).

ЗК 05. Здатність до абстрактного мислення, аналізу й синтезу.

ЗК 06. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 07. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 08. Здатність працювати автономно.

ЗК 09. Здатність працювати в команді.

3. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності [Стандарту вищої освіти зі спеціальності 041 Богослов'я для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2021].

СК 01. Здатність здійснювати аналіз текстів Святого Письма, священних текстів та богословської літератури із застосуванням методів богослов'я та інших наук.

СК 02. Здатність визначати взаємодії та взаємозв'язки між богословськими традиціями, оцінювати суспільну й культурну роль богослов'я в історичному й сучасному контекстах.

СК 03. Здатність аналізувати та характеризувати усталені й нові богословські традиції, богослужбові та релігійно-правові практики.

СК 04. Здатність осмислювати актуальні проблеми в галузі богослов'я та визначати шляхи їх розв'язання.

СК 05. Здатність застосовувати богословські знання в професійній діяльності та суспільному житті відповідно до віроповідальних та морально-етичних засад і принципів.

СК 06. Здатність розпочинати й провадити діалог із представниками різних богословських традицій і представниками суспільства.

СК 07. Здатність вести просвітницьку діяльність в галузі богослов'я.

СК 08. Здатність проводити консультативну та експертно-аналітичну діяльність в галузі богослов'я.

СК 09. Здатність організовувати представницько-посередницьку діяльність в галузі богослов'я.

СК 10. Здатність застосовувати богословські знання й навички в практичній богослужбовій і позабогослужбовій діяльності.

Узагальнюючи вимоги цих документів та кваліфікаційної характеристики спеціаліста, можна скласти перелік тих знань, умінь, навичок, компетентностей, що мають бути сформовані у викладача вищої богословської школи. У документах передбачено опанування здобувачами освіти в ході читання лекцій, проведення семінарсько-практичних занять, лабораторних робіт і практикумів та під час проведення педагогічної практики знаннями з педагогіки, психології й базовими знаннями із суспільствознавчого циклу (філософії, етики, естетики, правознавства, релігієзнавства), на основі яких вони повинні вміти:

- аналізувати зміст та концепцію вищої богословської освіти, її основні постулати;
- інтегрувати знання, отримані в процесі вивчення різних дисциплін, у єдиний комплекс богословських курсів, визначати принцип і логіку їх побудови, аналізувати наявні програми; формулювати поняття богословських, релігієзнавчих та церковно-практичних дисциплін вищої богословської школи, зокрема найважливіших філософських, соціологічних, морально-етичних, категорій, та оперувати ними;
- класифікувати поняття за ступенем узагальнення і за змістом;
- формувати теоретичне мислення здобувачів освіти та навчати їх використовувати на практиці теоретичні знання; застосовувати методи й засоби навчання при вивченні богословських, релігієзнавчих і церковно-історичних дисциплін враховуючи відповідність вибору методів, засобів і форм навчання основним цілям, завданням та специфіці змісту навчального матеріалу й рівню компетентності здобувачів освіти та певної вікової категорії; обирати форми й методи навчання: проаналізувати сучасні методи, форми й засоби навчання у вищій богословській школі, спрямовані на забезпечення високої пізнавальної активності та самостійності здобувачів освіти;
- уміти працювати під час освітнього процесу з інноваційними методиками й технологіями навчання;
- організовувати й використовувати метод дискусії для вироблення власної точки зору, аргументації та доведення її, виробляти комунікативні навички, які сприяють ефективному проведенню таких заходів;
- організовувати проектну діяльність здобувачів освіти, яка забезпечує самонавчання, дослідницьку роботу, самостійне опрацювання джерельної бази мас-медіа та спрямовує на науково-дослідну роботу;
- створювати моделі аналізу, формулювати проблему як засіб формування світогляду, активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти;
- визначати навчальну проблему відповідно до рівня знань і вмінь здобувачів освіти, створювати методичні умови та шляхи їх вирішення (аналіз, синтез, порівняння, доведення, розкриття суперечностей у явищах); реалізовувати виховний потенціал богословських, ре-

лігієзнавчих та церковно-практичних дисциплін для формування особистості, що визначає свідоме ставлення її до навколишньої дійсності, інших людей і до самого себе; розвивати пізнавальні можливості здобувачів освіти: увагу, сприйняття, пам'ять, мислення, співставлення, аналіз, синтез;

- реалізовувати міжпредметні зв'язки для вирішення світоглядних проблем із морального, громадянського та правового навчання й виховання – організувати науково-дослідницьку роботу здобувачів освіти, використовуючи прийоми пошукової роботи (гіпотеза, відбір і збір інформації, прийоми її опрацювання);
- поєднувати навчальний матеріал богословських, релігієзнавчих та церковно-історичних дисциплін із самостійною та індивідуальною роботою здобувачів освіти;
- систематизувати й контролювати знання здобувачів освіти відповідно до наявної системи оцінювання навчальних досягнень під час вивчення богословських, релігієзнавчих та церковно-практичних дисциплін, а також уміти оцінювати здобувачів освіти за рівнями (низький, середній, високий) і критеріями (глибина знань, висловлювання думок, культура спілкування);
- уміти аналізувати письмові роботи за чотирма рівнями і правильно їх оцінювати;
- відрізняти оцінювання й оцінку: оцінювати зміст, позицію, аргументацію, що підтримує інформацію, повноту доведення, логічність викладу, і в результаті оцінювання виставляти оцінку.

Поряд із цим майбутні викладачі богословських дисциплін мають уміти визначати освітню й розвивальну мету занять, складати календарно-тематичний план із вивчення конкретної навчальної дисципліни тощо.

Наданий перелік, разом із аналізом відповідної психолого-педагогічної літератури, а також урахуванням досвіду моделювання соціальних процесів, професіографічного підходу до аналізу та проектування особистості викладача, дозволив нам розробити модель підготовки майбутнього викладача богословських, релігієзнавчих та церковно-практичних дисциплін. Вона є комплексом взаємопов'язаних компонентів, що сприяють реалізації завдань ефективної професійної підготовки викладача вищої богословської школи. При цьому ми враховували вимоги, згідно з якими така модель має:

- відповідати сучасним тенденціям професійної освіти та рівню розвитку педагогічних наук;
- відображати основні моменти науково-методичної підготовки викладача вищої школи;
- використовувати традиційні та модернізовані форми, методи й засоби навчання; забезпечувати реалізацію особистісно орієнтованого підходу до процесу підготовки.

Розроблена нами модель підготовки майбутнього викладача богослов'я містить такі складові: цільовий компонент, змістовий компонент, мотиваційний компонент.

Цільовий компонент моделі передбачає усвідомлення здобувачами освіти мети й завдань професійно-педагогічної діяльності викладача вищої богословської школи, послідовне формування цілей і завдань навчання та розвитку на кожному етапі підготовки й навчання майбутніх викладачів богословських дисциплін.

Змістовий компонент передбачає формування когнітивної, оцінної та операційно-процесуальної складових діяльності викладача вищої богословської школи. Когнітивна складова передбачає опанування здобувачами освіти змістом богословських дисциплін, знаннями стратегії і тактики їх викладання у вищих богословських закладах, усвідомлення сутності педагогічної взаємодії один з одним та способів її організації.

Цей компонент має особливе значення в підготовці майбутніх викладачів богословських дисциплін, тому що ґрунтується на кількасотлітньому досвіді професійної підготовки богослова через участь у богослужіннях, богослужбовій та проповідницькій діяльності. Адже якісний богослов не стільки той, хто знає догмати і вміє про них розказати, а той, хто разом із науковим, «книжним» зростанням уміє молитися, тобто жити у богоспількуванні. Про це прямо говорить Євагрій Понтійський (345–399): «Якщо ти богослов, то молитимешся істинно, а якщо істинно молишся, то ти богослов» [Євагрій Понтійський, архд.]. На визначенні сутності православного богослов'я можна стверджувати, що основне його завдання полягає у формуванні в здобувачів освіти певного типу світогляду. Водночас не можна не зважати на те, що належне розв'язання цього завдання можливе лише за умов наявності відповідного світогляду у самого викладача.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Отже, освіта й наука є найголовнішим національним капіталом, який має посісти пріоритетне місце в структурі політики

держави та інтересів громадянського суспільства. Суспільно-економічні відносини в суспільстві безпосередньо впливають на організаційно-дидактичні умови освітнього процесу; закладені теоретичні основи реформування системи національної вищої школи з урахуванням тенденцій розвитку європейської освіти з опорою на ефективні здобутки багаторічного досвіду підготовки фахівців в Україні. Новими орієнтирами професійного навчання у вищій богословській школі є необхідність усвідомлення освіти як безперервного процесу, що триває протягом усього життя, готовність до самоосвіти та набуття нових кваліфікацій відповідно до самопрогнозування можливостей професійної реалізації. Важливим потенціалом розвитку національної освіти є активне впровадження ступеневої системи підготовки висококваліфікованих фахівців, компетентних у передових досягненнях світової науки та здатних креативно мислити й самостійно застосовувати набуті знання. Перспективним для осмислення процесу подальшого розвитку системи вищої богословської освіти України є розгляд проблеми моніторингу основних елементів освітньої діяльності з метою визначення напрямків подальшого розвитку вищих навчальних закладів і своєчасного реагування на зміни у суспільстві. У зазначеному аспекті варто, на нашу думку, робити спроби пошуку та застосування нових підходів, завдяки яким стане можливим розроблення реального й універсального механізму конструювання змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищих богословських навчальних закладів, так щоб цей механізм, працюючи на випередження, дав змогу виховати особистість, яка буде перебувати в гармонії з собою та навколишнім середовищем і здатну на високому рівні розв'язувати професійні завдання майбутньої педагогічної діяльності.

1. Бакка Т. В. Підготовка майбутнього вчителя до навчання громадянської освіти в школі // Вища освіта України Теоретичний та науково-методичний часопис 2 (77). 2020. С. 75–81.
2. Бакка Т. В. Шкільне суспільство: традиції та методичні новації // Історія в школах України. № 5. 2007. С. 13–17.
3. Виговський Л. Просвітницько-освітня функція релігії (на прикладі Подільського регіону) // Державно-церковні відносини в Україні: регіональні аспекти. Науковий збірник. Хмельницький: ХІРУП, 2003. С. 80–83.
4. Євагрій Понтійський Слово про молитву. URL: <https://www.hesychasm.ru/library/evagri/txt1.htm>
5. Єленський В. Релігійне навчання і виховання в законодавствах та освітніх системах західноєвропейських країн // Людина і світ. 2001. Грудень. С. 32–36.
6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

7. Кремень В. Вища освіта і наука. Проблеми вищої школи // Освіта і наука України: шляхи модернізації(Факти, роздуми, перспективи). Київ: Грамота, 2003. С. 100–130.
8. Лагодич М. Релігійна освіта в Україні: сучасний стан та її перспективи // Труды Київської Духовної Академії. Богословсько-історичний щорічник Київської Духовної Академії Української Православної Церкви Київського Патріархату. Київ, 2005. № 2 (2). С. 265–269.
9. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» від 23.03.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf
10. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 041 Богослов'я для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти від 30.12.2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/12/30/041-Bohoslovya.bakalavr.30.12.21.pdf>
11. Сухарніков Ю. Интеректуальний резерв якості професійної підготовки // Вища освіта. 2002. № 2–3. С. 34–40.

-
1. Bakka T.V. Pidhotovka maibutnoho vchytelia do navchannia hromadianskoi osvity v shkoli // Vyshcha osvita Ukrainy Teoretychnyi ta naukovo-metodychnyi chasopys 2 (77). 2020 S. 75–81 (in Ukrainian)
 2. Bakka T.V. Shkilne suspilstvo: tradytsii ta metodychni novatsii//Istoriia v shkolakh Ukrainy. № 5. 2007, S. 13–17. (in Ukrainian)
 3. Vyhovskiy L. Prosvitnytsko-osvitnia funktsiia religii (na prykladi Podilskoho rehionu) // Derzhavno-tserkovni vidnosyny v Ukraini: rehionalni aspekty. Naukovyi zbirnyk. Khmelnytskyi: KHIRUP, 2003. S. 80–83. (in Ukrainian)
 4. Ievahrii Pontiiskiy Slovo pro molytvu. URL: <https://www.hesyasm.ru/library/evagri/txt1.htm>
 5. Ielenskiy V. Relihiine navchannia i vykhovannia v zakonodavstvakh ta osvitnikh systemakh zakhidnoievropeyskykh krain // Liudyna i svit. 2001. Hruden. S. 32–36. (in Ukrainian)
 6. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
 7. Kremen V. Vyshcha osvita i nauka. Problemy vyshchoi shkoly//Osvita i nauka Ukrainy: shliakhy modernizatsii(Fakty, rozdumy, perspektyvy). K.: Hramota, 2003. S. 100–130. (in Ukrainian)
 8. Lahodych M. Relihiina osvita v Ukraini: suchasnyi stan ta yii perspektyvy // Trudy Kyivskoi Dukhovnoi Akademii. Bohoslovsko-istorychnyi shchorichnyk Kyivskoi Dukhovnoi Akademii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu. Kyiv, 2005. № 2 (2). S. 265–269. (in Ukrainian)
 9. Profesiyniy standart na hrupu profesii «Vykladachi zakladiv vyshchoi osvity» vid 23.03.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf
 10. Standart vyshchoi osvity zi spetsialnosti 041 Bohoslovya dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity vid 30.12.2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/12/30/041-Bohoslovya.bakalavr.30.12.21.pdf>
 11. Sukharnikov Yu. Interekтуalni rezerv yakosti profesiinoy pidhotovky // Vyshcha osvita. 2002. № 2–3. S. 34–40 (in Ukrainian).